

УДК 342.72/73-054.73

ГАРАНТІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: КРИТЕРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ВИДИ

Аліна ОРЄШКОВА,

старший викладач кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

АНОТАЦІЯ

У статті акцентовано увагу на тому, що внаслідок збройного конфлікту на територіях Донецької та Луганської областей, а також анексії Автономної Республіки Крим актуальним є питання гарантування прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Показником рівня цивілізованості, досягнутого суспільством і державою, є ступінь реальності та гарантованості прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Зазначено, що основоположними принципами демократичної правової держави визнаються не лише закріплені у нормативно-правових актах права і свободи внутрішньо переміщених осіб. Дієвим показником рівня цивілізованості досягнутого суспільством і державою є передбачені гарантії їх захисту. Наголошено, що гарантування прав і свобод внутрішньо переміщених осіб є основоположним чинником у політичній, економічній, культурній та інших сферах життєдіяльності суспільства. Зауважено, що сьогодні немає окремого комплексного системного дослідження проблем гарантування прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Досліджено критерії класифікації видів гарантій прав і свобод людини і громадянина, наведені в юридичній літературі. Запропоновано авторську систему гарантій прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, гарантії, загальносоціальні гарантії, юридичні гарантії, нормативно-правові гарантії, організаційно-правові (інституційні) гарантії, реалізація прав і свобод, забезпечення прав і свобод, захист і охорона прав і свобод.

GUARANTEES AS AN ELEMENT OF ENFORCEMENT MECHANISM OF TYPES AND FREEDOMS OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS: CLASSIFICATION CRITERIA AND TYPES

Alina ORIESHKOVA,

Lecturer of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

SUMMARY

The emphasis of the article is that due to the armed conflict on the territories of Donetsk and Luhansk regions, as well as the annexation of the Autonomous Republic of Crimea, the issue of guaranteeing the rights and freedoms of internally displaced people is relevant. The indicator of the level of civility achieved by the society and the state is the degree of reality and guarantee of the rights and freedoms of internally displaced people. It is stated that the government cannot be considered democratic, social and legal in case of absence of guarantees that ensure the effective realization of human and citizens' rights and freedoms, including such categories of people as the internally displaced ones, and in case of their violation - preservation, protection and restoration. It is emphasized that the practical role and importance of guaranteeing the rights and freedoms of internally displaced people is determined by the fact that they are the fundamental factors in the political, economic, cultural and other spheres of life of the society. It is noted that, despite the development in the legal literature of certain aspects of the protection of human and citizens' rights and freedoms, there is no separate integrated systematic study on the issues of guaranteeing the rights and freedoms of internally displaced people. The criteria of classifications of the types of guarantees of human and citizens' rights and freedoms, which are given in the legal literature, are investigated. The structural elements of the system of guaranteeing the rights and freedoms of internally displaced people are offered.

Key words: internally displaced people, guarantees, general (social) guarantees, legal guarantees, regulatory guarantees, organizational legal (institutional) guarantees, domestic (national) guarantees, realization of rights and freedoms, guarantee of rights and freedoms, preservation and protection of rights and freedoms.

Постановка проблеми. Внаслідок збройного конфлікту на територіях Донецької та Луганської областей, а також анексії Автономної Республіки Крим актуального значення набуло питання гарантування прав і свобод внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО). Основоположними принципами демократичної правової держави визнаються не лише закріплені у нормативно-правових актах права і свободи ВПО, а й передбачені гарантії їхнього захисту, які виступають дієвим показником рівня цивілізованості, досягнутого суспільством і державою. Так, держава не може вважатися демократичною, соціальною і правовою за відсутності гарантій, що забезпечують ефективну реаліза-

цію прав і свобод такої категорії осіб, як внутрішньо переміщені, а у разі їх порушення – охорону, захист і відновлення. З огляду на це нагальним завданням є дослідження системи гарантування прав і свобод ВПО.

Стан дослідження. Різні аспекти гарантування прав і свобод людини та громадянина досліджували у своїх роботах такі науковці, як Ю. Барабаш, М. Гуренко, О. Гончаренко, А. Колодій, В. Кравченко, О. Кушніренко, С. Мороз, А. Олійник, О. Петришин, В. Погорілко, П. Рабінович, В. Речицький, В. Тацій, Ю. Тодика, В. Шаповал, Ю. Шемшученко та ін. Проте, незважаючи на те, що в юридичній літературі є розробки щодо окремих аспектів захисту прав

і свобод людини та громадянина, нині не існує окремого комплексного дослідження щодо системи гарантування прав і свобод ВПО, що актуалізує наукове уточнення й обґрунтування зазначеного питання.

Мета статті – на основі методологічного аналізу визначити систему гарантій прав і свобод ВПО.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення прав і свобод ВПО передбачає створення дієвих умов, за яких: по-перше, їх реалізація є максимально ефективною та безперешкодною; по-друге, охорона здійснюється з метою запобігання найменшій можливості їх порушення; по-третє, захист від скоєного правопорушення сприяє їх відновленню і притягненню винної особи до відповідальності.

У юридичній науці під механізмом забезпечення прав і свобод людини та громадянина розуміється єдине, цілісне і якісне самостійне явище правової системи, яке є комплексом взаємопов'язаних, взаємодіючих передумов, засобів і умов, які створюють належні юридичні та фактичні можливості для повноцінного здійснення кожним своїх прав і свобод [1, с. 5]. Механізм є складною системою і має свою власну структуру.

На думку А. Колодія й А. Олійника, механізм забезпечення реалізації прав і свобод включає в себе такі елементи, як: гарантії їх здійснення; юридичні елементи механізму реалізації; процес практичного втілення можливості й необхідності в діяльності; умови й фактори такого процесу [2, с. 221]. Т. Заворотченко зазначає, що однією зі складових частин правового механізму забезпечення прав є гарантії [3, с. 13]. Зміст поняття механізму забезпечення прав і свобод ВПО складає «реалізація», «охорона» та «захист» прав і свобод. У контексті нашого дослідження ми розглядатимемо механізм забезпечення прав і свобод досліджуваної категорії осіб крізь призму гарантій.

У Конституції України гарантії прав і свобод ВПО закріплені в таких положеннях: ст. 3 – людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави; ч. 3 ст. 8 – норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується; ст. 55 – права і свободи людини і громадянина захищаються судом; ст. 21 – усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними; ст. 59 – кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав; ст. 64 – конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України; ст. 157 – Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України [4], тощо. Проте сучасний стан правового статусу ВПО у різних сферах життєдіяльності суспільства свідчить про недосконалість і розбалансованість гарантування їхніх прав і свобод. Створення дієвої системи гарантування прав і свобод досліджуваної категорії осіб є однією з основоположних ознак правопорядку у суспільстві.

У контексті вищезазначеного Ю. Тодика акцентує увагу на тому, що для успішного втілення у життя закріплених у Конституції України прав і свобод потрібні насамперед

сприятливі обставини, які складаються з багатьох суб'єктивних й об'єктивних факторів, покликаних забезпечити сприятливі умови для їхньої реалізації [5, с. 182]. Гарантії прав і свобод ВПО є взаємопов'язаними та взаємозумовленими, забезпечують їхню ефективну реалізацію, всебічну охорону та захист.

Найважливішим чинником реального забезпечення прав і свобод особи, поряд із їх визнанням, дотриманням і повагою, виступає гарантування, яке здійснюється за допомогою специфічних засобів – гарантій, що надають всім елементам правового статусу реального змісту, завдяки яким стає можливим безперешкодне здійснення прав і свобод, їх охорона від протиправних посягань і захист від незаконних порушень [6, с. 31].

Слушною з цього приводу є думка науковців, які зауважують, що у разі відсутності гарантій, права, свободи й обов'язки людини і громадянина набувають форми «заяв про наміри», адже стають звичайними деклараціями, які не мають практичного підґрунтя і, відповідно, соціальної цінності. Крім того, гарантії – це зовнішній механізм обмеження влади, яка завжди прагне до саморозширення й посилення своєї присутності в усіх сферах людського життя [7, с. 85]. Вищезазначене стосується і прав і свобод ВПО, адже з метою їхньої нормальної життєдіяльності щодо них мають бути впроваджені дієві гарантії, які захищатимуть досліджувану категорію осіб під час реалізації ними своїх прав і свобод.

Проблемним аспектам гарантування прав і свобод людини та громадянина присвячено праці багатьох вчених, проте, незважаючи на це, актуальності набуває дослідження питання щодо особливостей гарантування прав і свобод ВПО, що зумовлює введення в юридичний обіг такого поняття, як гарантії прав і свобод ВПО.

На підставі аналізу та узагальнення як національних, так і міжнародних нормативно-правових актів у сфері гарантування прав і свобод можемо зробити висновок, що сьогодні немає єдиного акта, у якому закріплювався б перелік усіх гарантій прав і свобод ВПО. Так, немає класифікації гарантій прав і свобод ВПО, що зумовлює необхідність у дослідженні зазначеного питання.

У науковій літературі прийнято розрізняти загальні та спеціальні (юридичні) гарантії. Під загальними гарантіями розуміється сукупність економічних, політичних та інших умов, які роблять права реальними. Деякі вчені характеризують такі гарантії, як «матеріальні гарантії прав» [8, с. 132; 9, с. 76; 10, с. 146]. Також їх розглядають як сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, завдяки яким можливо практично здійснювати права і свободи ВПО, усувати ймовірні причини і перешкоди щодо їх неповного (неналежного) здійснення, а також захищати від порушень. Спеціальні (юридичні) гарантії є правовими засобами і способами, передбаченими в законах та інших нормативно-правових актах, за допомогою яких реалізуються, охороняються, захищаються права і свободи громадян, усуваються порушення прав і свобод, поновлюються порушені права [11, с. 132].

На думку Є. Білозерова, система гарантій прав і свобод особи є складною та розгалуженою, вона складається з таких елементів, як: матеріальні та процесуальні гарантії; інституційно-організаційні гарантії; галузеві гарантії; міжнародно-правові гарантії; юридична відповідальність [12, с. 217].

Система гарантування прав і свобод людини, на думку І. Ростовщикова, складається із загальних умов, а також юридичних та інших спеціальних засобів, які забезпечують їх правомірну реалізацію, а в необхідних випадках – охорону [13, с. 50–58]. В. Погорілко виокремлює дві основні групи гарантій: загальносуспільні (загальносоціальні) і

юридичні [14, с. 41]. Науковці поділяють загальні гарантії на політичні, економічні, соціальні та духовні, де ними є відповідні суспільні системи, які склалися і функціонують у суспільстві.

І. Магновський, застосувавши вузький підхід до поділу загальних гарантій, виокремлює: політичні, економічні та соціальні [15, с. 13]. Т. Слінько разом із вищезазначеними гарантіями виокремлює духовні, матеріальні й організаційні. Так, духовні – це рівень загальної й політико-правової культури громадян, їх освіченість, морально-психологічний клімат; політичні – сукупність політичних заходів і способів, завдяки використанню яких створюється найбільш оптимальний режим для реалізації прав і свобод; економічні – сукупність економічних відносин, виникнення і здійснення яких сприяє реалізації конституційних прав і свобод; матеріальні – це конкретні предмети і речі, за допомогою яких можлива реалізація тих чи інших основних прав чи свобод; організаційні – систематична діяльність держави та її органів, посадових осіб, недержавних організацій зі створення сприятливих умов для реального користування громадянами своїми правами і свободами [16, с. 124]. Поділ гарантій прав і свобод людини і громадянина на загальні був традиційним у вітчизняній правовій літературі радянського і пострадянського періодів. Сьогодні в контексті гарантування прав і свобод ВПО не можна розглядати наведену класифікацію як основоположну.

Слід погодитися з думкою І. Ростовщикова, котрий зазначає, що у сфері прав і свобод громадян, їх охорони і здійснення не можна розраховувати на існування відповідних загальних гарантій, не створюючи інших гарантій і не вживаючи додаткових заходів, це призведе до серйозних помилок, що можуть спричинити негативні наслідки, оскільки будь-які повноваження потребують юридичної підтримки. Юридичні гарантії включають чинні принципи, норми права, інші правові явища; інакше кажучи, законодавчо закріплені засоби, покликані безпосередньо забезпечувати здійснення й охорону суб'єктивних прав і свобод [17]. Подібної думки дотримується С. Братусь, який зауважує, що загальні гарантії не можуть безпосередньо забезпечити реалізацію прав і свобод громадянами. Виникає необхідність у спеціальних юридичних гарантіях, без яких правові норми не можуть бути реалізовані на практиці [18]. Юридичні гарантії реалізації прав людини в суспільстві – це закріплені в законі засоби, які є правовим виразом загальних умов, безпосередньо забезпечують можливість їх правомірної реалізації й охорони [19]. В. Копейчиков вважав, що юридичні гарантії забезпечення прав і свобод людини є комплексним поняттям, яке поширюється на всі сфери, форми і методи діяльності державних і громадських організацій, а також громадян, і охоплюють практичну реалізацію прав і законних інтересів особи [20]. За своєю сутністю юридичні гарантії є визначеними державою умовами, які закріплені у конституції, конституційних законах, а також у галузевому законодавстві та з настанням яких ВПО мають можливість реалізувати свої права і свободи.

На думку В. Федоренка, є два види юридичних гарантій: нормативно-правові й організаційно-правові. Нормативно-правові гарантії представлені системою норм конституційного права, що встановлюють і закріплюють принципи, форми, методи, механізми і процедури реалізації конституційних прав і свобод [21, с. 261]. Як цілісна конструкція нормативно-правові гарантії прав і свобод ВПО представлені системою взаємопов'язаних матеріальних і процесуальних норм права, що об'єктивно відображені у національних і міжнародних нормативно-правових актах і договорах. Проте нормативно-правові гарантії прав і свобод ВПО можуть визнаватися складовою частиною

гарантування, тільки якщо вона є логічно побудованою, цілеспрямованою та реально діючою системою правових норм.

Завдяки нормативно-правовим гарантіям визначається зміст прав і свобод ВПО, форми їхньої реалізації та процесуальні процедури охорони і захисту. Їхньою особливістю є те, що вони забезпечуються правотворчою і правозастосовною діяльністю. Нормативна частина гарантування прав і свобод ВПО в Україні складається з матеріально-правових і процесуально-правових складників. Як зазначається в Рішенні Конституційного Суду України від 12 квітня 2012 р. № 9-рп/2012, гарантована Конституцією України рівність усіх людей у їх правах і свободах означає необхідність забезпечення їм рівних правових можливостей як матеріального, так і процесуального характеру для реалізації однакових за змістом та обсягом прав і свобод [22]. До матеріально-правової складової частини належать права і свободи ВПО, а до процесуально-правової – форми та засоби, спрямовані на реалізацію, охорону та захист прав і свобод ВПО.

Організаційно-правові гарантії – це передбачені в нормативно-правових актах суспільно-політичні інституції, на які покладаються відповідні функції і яким надаються певні повноваження щодо організації та здійснення юридичного забезпечення реалізації, охорони і захисту свободи людини і громадянина. На думку вченого, основними суб'єктами конституційного права, які покликані забезпечити організаційно-правові гарантії, є: народ України; територіальні громади; органи державної влади і місцевого самоврядування, їх посадові й службові особи; політичні партії; громадянське суспільство і його інститути; громадяни України [23, с. 262]. Досліджуючи гарантування прав і свобод ВПО, у науковій літературі застосовується термін «інституційний механізм», що, на нашу думку, є некоректним. Так, для позначення суб'єктів, які в контексті гарантування прав і свобод ВПО діють спільно, доцільним є використання таких тотожних понять, як «організаційно-правова», «інституційно-правова» система. У контексті дослідження класифікації гарантування прав і свобод ВПО нами використовуватиметься термін «організаційно-правові (інституційні) гарантії». Основними організаційно-правовими (інституційними) гарантами прав і свобод людини і громадянина, в т. ч. ВПО, відповідно до Конституції України є Верховна Рада України (ст. 92), Президент України (ст. 102), Кабінет Міністрів України (ст. 116), суди (ст. 55), Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (ст. 55), прокуратура (ст. 131-1), органи місцевого самоврядування (ст. 143), адвокатура (ст. 59), політичні партії і громадські організації (ст. 36), міжнародні судові установи та відповідні органи міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна (ст. 55) [14, с. 41–45]. Взятши за основу положення Конституції України до структури організаційно-правових (інституційних) гарантій, уповноважених забезпечувати реалізацію прав і свобод ВПО, можемо віднести діяльність таких суб'єктів, як: Верховна Рада України та її інституції; Президент України та його інституції; Кабінет Міністрів України, а також центральні й місцеві органи виконавчої влади; Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції; органи місцевого самоврядування; прокуратура; адвокатура; центри з надання безоплатної правової допомоги; служби підтримки постраждалих осіб (загальні та спеціалізовані); інститути громадянського суспільства; міжнародні та національні спеціалізовані установи, представництва, фонди, які акредитовані в Україні; підприємства, установи й організації державної та приватної форм власності та ін.

Ефективний розвиток системи гарантування прав і свобод ВПО можливий завдяки гармонізації функціонування

нормативно-правової та організаційно-правової (інституційної) складових частин.

Водночас С. Кашкін пропонує поділити гарантії прав і свобод людини і громадянина на внутрішньодержавні (національні) та міжнародно-правові [24]. Перші включають судові й позасудові внутрішньодержавні гарантії, а міжнародно-правові гарантії поділяються на універсальні (надаються ООН і спеціалізованими підрозділами) та регіональні (забезпечуються на регіональному міжнародному рівні) [25, с. 453]. Універсальний захист здійснюється в межах діяльності ООН та її спеціалізованих установ (наприклад, Комісія з прав людини при ООН, яку сьогодні замінено Новою Радою, на яку покладається обов'язок здійснювати моніторинг ситуації щодо прав людини та допомога окремим державам щодо удосконалення законодавства в цій галузі [25]), а регіональний – у межах міжамериканської, європейської та африканської систем. Найбільш досконалою вважається європейська система, заснована на підставі Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [26]. Внутрішньодержавні (національні) гарантії, які представлені як судовими, так і позасудовими органами, охороняють права і свободи ВПО в конкретній державі, а міжнародні є заходами усього людського співтовариства. Проте поділ гарантії прав і свобод ВПО на внутрішньодержавні (національні) та міжнародно-правові є недоцільним, адже вони входять до змісту нормативно-правової та організаційно-правової (інституційної) складових частин.

Наведені класифікації видів гарантії прав і свобод людини і громадянина можуть бути доповнені й іншими критеріями, що дадуть змогу поглибити основні знання про різноманітність правової природи гарантії прав і свобод ВПО.

Висновки. Закріплення прав і свобод ВПО у Конституції України та інших нормативно-правових актах актуалізує питання щодо їх реального здійснення. Для цього необхідною є наявність дієвої та ефективної системи гарантування прав і свобод ВПО. Так, до структури системи гарантування прав і свобод ВПО пропонується віднести: загальносоціальну, нормативно-правову та інституційну (організаційно-правову) складові частини. Загальносоціальні гарантії представлені політичними, економічними, соціальними та духовними. Організаційно-правові (інституційні) гарантії представлені діяльністю таких суб'єктів, як: Верховна Рада України та її інституції; Президент України та його інституції; Кабінет Міністрів України, а також центральні й місцеві органи виконавчої влади; Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції; органи місцевого самоврядування; прокуратура; адвокатура; центри з надання безоплатної правової допомоги; служби підтримки постраждалих осіб (загальні та спеціалізовані); інститути громадянського суспільства; міжнародні та національні спеціалізовані установи, представництва, фонди, які акредитовані в Україні; підприємства, установи й організації державної та приватної форм власності та ін. Нормативно-правові гарантії, представлені взаємопов'язаними матеріальними і процесуальними нормами права, що об'єктивно відображені в ієрархічній системі побудованих національних і міжнародних нормативно-правових актах і договорах. Проте слід зауважити, що сьогодні вищезазначена система гарантії потребує суттєвого доопрацювання, зокрема необхідний є їх подальший науковий аналіз і вивчення з метою надання теоретичних і практичних рекомендацій щодо подальшого удосконалення. Гарантії прав і свобод ВПО є складною, структурованою, динамічною, комплексною системою, що через загальносоціальну, нормативно-правову, а також інституційну (організаційно-правову) складові частини цілеспрямовано забезпечують і впроваджують права і свободи ВПО в усіх сферах суспільного життя.

мовано забезпечують і впроваджують права і свободи ВПО в усіх сферах суспільного життя.

Список використаної літератури:

1. Волинка К.Г. Механізм забезпечення прав і свобод особи: питання теорії і практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : Київ. 2000. 16 с.
2. Колодій А.М., Олійник А.Ю. Права людини і громадянина в Україні : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 336 с.
3. Колодій А.М., Олійник А.Ю. Права людини і громадянина в Україні : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 336 с.
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Тодька Ю.Н., Тодька О.Ю. Конституційно-правовий статус человека и гражданина в Украине. Киев : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. С. 368.
6. Волинка К. Забезпечення прав і свобод особи в Україні: теоретичні і практичні аспекти. *Право України*. 2000. № 11. С. 30–33.
7. Годованець В.Ф. Конституційне право України: конспект лекцій. Київ : МАУП, 2001. 216 с.
8. Витрук Н.В. Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе. Москва, 1979. 229 с.
9. Шрамко Ю.Т. Конституційне право на правову допомогу в Україні: актуальні питання законодавчого регулювання : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. с. 136.
10. Фарбер І.Е., Ржевський В.А. *Вопросы теории советского конституционного права*. Вып. 1. Саратов, 1967. 241 с.
11. Конституційне право України : підручник / Л.К. Байрачна, Ю.Г. Барабаш, Ф.В. Веніславський та ін. ; за ред. В.П. Колісника, Ю.Г. Барабаша. Харків : Право, 2008. 416 с.
12. Волинка К.Г. Теорія держави і права : навчальний посібник. Київ : МАУП, 2003. 240 с.
13. Ростовщиков И.В. Обеспечение прав и свобод личности в СССР: Вопросы теории. Саратов : Изд. Саратовского ун-та, 1988. 117 с.
14. Нова Конституція України: Огляд, коментарі і текст Основного Закону / за ред. В.Ф. Погорілка. Київ : Правова держава, 1997. 156 с.
15. Магновський І.Й. Гарантії прав і свобод людини та громадянина в праві України (теоретико-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 221 с.
16. Кушніренко О.Г., Слінько Т.М. Конституційне право України у запитаннях і відповідях : навчальний посібник. Харків : Майдан, 2012. 330 с.
17. Ростовщиков И.В. О структуре юридических гарантий обеспечения прав человека. *Вестник Волгоградского государственного университета*. 2008. № 10. С. 37–43.
18. Братусь С.Н. Юридическая ответственность и законность: Очерки истории. Москва, 1976. С. 78–79.
19. Гайнетдинов А.Н. Конституционные гарантии защиты прав и свобод граждан от неправомерных действий (бездействий) субъектов правоохранительной системы Российской Федерации : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону, 2004. 21 с.
20. Копэйчиков В.В. Реализация субъективных прав граждан. *Сов. государство и право*. 1984. № 3. С. 23.
21. Федоренко В.Л. Конституційне право України : підручник / До 20-ї річниці Конституції України та 25-ї річниці незалежності України. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 615 с.
22. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Трояна Анто на щодо офіційного тлумачення положень ст. 24 Конституції України (справа про рівність сторін судового процесу) від 12 квітня 2012 р., № 9-рп/2012. *Вісник Конституційного суду України*. 2012. № 3. Ст. 41.

23. Федоренко В.Л. Конституційне право України : підручник / До 20-ї річниці Конституції України та 25-ї річниці незалежності України. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 615 с.

24. Шукліна Н.Г. Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини і громадянина в Україні (проблеми теорії і практики) : монографія. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. С. 332–339.

25. Веб-сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: <http://www.ombudsman.gov.ua>.

26. Маклаков В.В. Основы теории конституции. *Конституционное (государственное) право зарубежных стран* : в 4 т. / отв. ред. Б.А. Страшун. Т. 1–2. Часть Общая. Москва : БЕК, 2000. С. 44–45.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Орешкова Аліна Федорівна – старший викладач кафедри загальноправових дисциплін юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Orieshkova Alina Fedorivna – Lecturer of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

alinaorieshkova@ukr.net

